

Landsbygds- och
infrastruktur-
departementet

Nordkalottrådets yttrande gällande EU-kommissionens förslag till långtidsbudget och nya fonder för perioden 2028-2034

Sammanfattning

Nordkalottrådet, som är en gränskommitté inom ramen för det nordiska samarbetet, under Nordiska ministerrådet lämnar härmed yttrande över EU-kommissionens förslag till långtidsbudget (MFF) och nya fonder för perioden 2028–2034. Nordkalottrådet verkar för gränsöverskridande regional utveckling, politik och planering i Nordkalotten – det nordligaste Norge, Sverige och Finland – ett område som präglas av långa avstånd, gles befolkning, strategiska naturresurser och en särskild geostrategisk betydelse för Norden och Europa. Utifrån vår roll som gränsregional aktör kombinerar detta yttrande perspektiv från både gränskommittéarbete och regionalt utvecklingsansvar. Synpunkterna har särskilt fokus på territoriell sammanhållning, gränsöverskridande mervärde och flernivåstyrning.

Sammanfattande ståndpunkter

- Sammanhållningspolitiken och Interreg är avgörande för Nordkalottens utveckling, säkerhet och integration och måste förbli starka, platsbaserade och regionalt förankrade.
- Förslagen riskerar en långtgående nationalisering genom nationella kuvert och nationella och regionala partnerskapsplaner (NRPP), vilket kan försvaga regionalt och gränsöverskridande inflytande.
- Gränsregioner – även vid EU:s yttre gräns mot Norge – har strukturella tillväxtutmaningar som kräver särskild hänsyn och långsiktig finansiering.
- En prestationsbaserad modell måste utformas flexibelt för att inte missgynna gränsöverskridande, innovativa och komplexa samarbeten.
- Öronmärkta medel för nordliga glesbefolkade regioner och respekt för protokoll 6 i Sveriges anslutningsfördrag är avgörande.

Nordkalottrådets synpunkter

1. Nordkalotten som strategisk gränsregion

Nordkalotten är en sammanhängande funktionell region över tre länder, varav två EU-medlemmar och ett tredje land. Arbetsmarknader, näringsliv, infrastruktur, beredskap och samhällsservice korsar nationsgränserna dagligen. Gränserna innebär

dock fortfarande betydande legala och administrativa hinder som hämmar tillväxt, innovation och rörlighet.

OECD visar att gränsregioner systematiskt halkar efter i ekonomisk utveckling, bland annat på grund av sådana hinder. För Nordkalotten förstärks detta av klimatförhållanden, demografi och långa avstånd. Samtidigt är regionen central för Europas säkerhet, energiomställning, tillgång till kritiska råvaror och militär rörlighet inom NATO. En livskraftig gränsregion är därmed en strategisk investering för hela EU. Detta måste reflekteras i kommande program och mål och en platsbaserad utgångspunkt är central för politikens träffsäkerhet och effektivitet.

Vi vill därför betona vikten av att regionala och lokala beslutsfattare ges en central roll i planering, beslutande och genomförande av programmen. Lokalkännedom, regionala prioriteringar och fungerande samarbeten är avgörande för att EU-medlen ska ge maximal effekt i en gränsregion

2. Interreg och europeiskt territoriellt samarbete

Interreg utgör en mycket viktig finansierings- och samverkansplattform för gränsöverskridande utveckling på Nordkalotten. Programmen bidrar inte bara till ekonomisk tillväxt utan också till förtroendeskapande, social sammanhållning och gemensam problemlösning mellan länder.

Nordkalotträdet ser med oro på att den föreslagna Interreg-budgeten innebär en nominell minskning, trots ökade geopolitiska krav och nya mål om säkerhet och resiliens. Detta riskerar att försvaga EU:s närvaro och handlingskraft i strategiskt viktiga gränsområden.

För vår gränsregions del är Interreg-programmen inte bara ett verktyg för regional utveckling, utan en fundamental förutsättning för att bygga fungerande och integrerade samhällen över nationsgränserna. Samarbetet skapar mervärde genom att hantera gemensamma utmaningar, bygga förtroende och stärka den sociala och ekonomiska sammanhållningen.

Med flera aktiva och tilltänkta NATO- baser och NATO- militär närvaro så som Camp Viking, Øverbygd, Norge, CAOC Luftoperationscenter, Bodø, Norge, Forward Land Forces (FLF), Rovaniemi & Sodankylä, Finland, samt flera tilltänkta i Norrbotten är vikten av minskade gränshinder, pålitlig infrastruktur och en vital gränsregion en förutsättning för nordisk och europeisk säkerhet. Regeringen konstaterar själv att Interreg har ett "genuint europeiskt mervärde", och vi menar att detta mervärde är som allra tydligast just vid unionens yttre gränser. De nya föreslagna målen "ett tryggare och säkrare Europa" och "mer resilienta regioner" är särskilt relevanta för oss men resiliensen måste igen byggas utifrån ett platsbaserat perspektiv med den gränsregionala utvecklingen i fokus och med gränsregional styrning.

3. Nationella och regionala partnerskapsplaner (NRPP)

Förslaget om nationella och regionala partnerskapsplaner innebär en grundläggande förändring av sammanhållningspolitiken. Nordkalotträdet ser positivt på ambitionen att stärka samordningen mellan fonder, men är djupt oroad över risken för centralisering och minskat regionalt inflytande.

Enligt förslaget ska EU-medlen tilldelas medlemsländerna via så kallade nationella kuvert vilket innebär att fokus på regionala skillnader försvinner. Förslaget innehåller inte heller någon specifik öronmärkning till nordliga glesbefolkade

regioner. Nordkalotträdet anser att budgetförslaget innebär en tydlig nationalisering där nationell nivå blir kommissionens samtalspartner och avgör hur medlen ska fördelas inom olika områden. Regionernas roll försvagas både vad gäller utformning och genomförande.

Förslaget riskerar att försvaga sammanhållningspolitikens grundläggande syfte gällande att minska regionala skillnader och ojämlikheter inom EU och riskerar även att minska dess effektivitet. Det är därför avgörande att förordningarna tydligt säkerställer sammanhållningspolitikens kärnprinciper och att dessa tillämpas konsekvent genom hela processen – från programmering till genomförande. Särskilt viktigt är att partnerskapsprincipen och principen om flernivåstyrning upprätthålls, med krav på brett deltagande och reellt inflytande för aktörer på regional och lokal nivå. Vidare bör de regionala kapitlen i NRPP vara obligatoriska för att säkerställa inflytande och ett effektivt genomförande. partnerskap ska inrättas på regional nivå för att insatserna ska utgå från och möta lokala och regionala behov. Nordkalotträdet vill särskilt understryka att en fungerande territoriell politik måste ta hänsyn till lokal- och regional nivåns specifika förutsättningar, till exempel långa avstånd, gles befolkning, näringsliv och tillgång till riskkapital samt bygga på en stark lokal och regional förankring.

Vi anser därför att regionala och territoriella kapitel i NRPP ska vara obligatoriska och att partnerskapsprincipen och flernivåstyrning måste säkerställas i förordningstext.

4. Nordliga glesbefolkade regioner och territoriella förutsättningar

Öronmärkningen av gleshetsallokeringen för det område som omfattar de nordligaste regionerna i Norge, Sverige och Finland är av avgörande betydelse för att hantera Nordkalottens särskilda utmaningar såsom gles befolkning, långa avstånd till större marknader, små lokala skattebaser, begränsade ekonomiska resurser och bidrar dessutom till EU:s utveckling. Mot bakgrund av det försämrade säkerhetsläget och Nordkalottens strategiska position i det europeiska Arktis, är livskraftiga samhällen i Europas periferi en fråga om säkerhet av betydelse för hela EU.

De nordliga glesbefolkade regionerna har sedan länge erkänts inom EU-rätten genom artikel 174 i EUF-fördraget och protokoll 6 i Sveriges anslutningsfördrag. Dessa erkännanden måste fortsatt återspeglas i budgetens struktur och genomförande.

5. Prestationsbaserad modell – möjligheter och risker

Nordkalotträdet delar ambitionen om ökat fokus på resultat, men konstaterar att en strikt prestationsbaserad modell riskerar att slå fel i gränsöverskridande sammanhang.

Förslaget om att övergå till en prestationsbaserad modell, där utbetalningar sker när mål och reformer uppnåtts, kan i teorin öka fokus på resultat. I praktiken riskerar dock denna modell att skapa stora svårigheter för gränsöverskridande projekt, särskilt de som involverar partner i länder utanför EU. I sådana projekt kan framdrift och måluppfyllelse påverkas av faktorer som ligger helt utanför de svenska eller europeiska parternas kontroll. En strikt modell riskerar att bestraffa välskötta projekt på grund av yttre omständigheter, vilket skulle hämma viljan att engagera sig i komplexa men nödvändiga samarbeten vilket samarbeten över nationsgränsen vid en yttre gräns ofta är. Därtill ser vi en mycket överhängande risk

att förslaget prioriterar projekt med förutsägbara resultat framför mer innovativa och utforskande projekt.

Förslaget riskerar dessutom att pengar i program dras tillbaka. Vi vill därför att förslaget omarbetas med en realistisk ram för genomförande som möjliggör långsiktiga investeringar och att projekt har en genomförandetid på minst 3 år som innevarande period.

Vi uppmanar regeringen att verka för att den nya genomförandemodellen utformas med stor flexibilitet och anpassas till de unika förutsättningar som råder i gränsöverskridande samarbeten vid en yttre gräns.

Sammanfattande rekommendationer

Nordkalottrådet uppmanar regeringen att i det fortsatta förhandlingsarbetet:

- Verka för en stärkt och långsiktigt finansierad sammanhållningspolitik med en robust Interreg-budget som motsvarar de ökade säkerhetspolitiska ambitionerna och behovet av integration vid EU:s yttre gräns.
- Säkerställa att NRPP utformas med obligatoriska regionala och territoriella kapitel och att gränsregionernas roll säkras
- Försvara öronmärkta medel och särskilda villkor för nordliga glesbefolkade regioner.
- Driva på för en flexibel prestationsbaserad modell.
- Erkänna gränsregionernas roll för Europas säkerhet och sammanhållning.